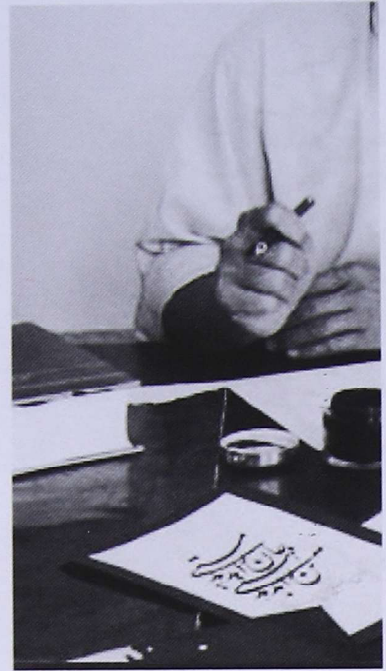


# م

در شرح خلوص و بی‌واسطگی خوشنویسی < علی‌بابا اورنگ > ۹۹







علی بابا اورنگ

## در شرح خلوص و بی‌واسطگی خوشنویسی

اساسی با دیگر هنرها دارد و وجه امتیاز این هنر با هنرهای دیگر در همین تفاوت‌ها می‌تواند باشد. در ادامه، بیشترین تأکید ما بر عروس خط‌های اسلامی «نستعلیق» است.

نمونه‌ای از این تفاوت را برمی‌شماریم:

۱- هنر خوشنویسی از خود ماست، یعنی که مبانی این هنر در سرزمین ما تدوین شده و در پیدایش و رشد و نمو آن، نیاکان ما سهم داشته‌اند و می‌توان در عرصه‌ی عرضه آثار در رقابت‌های بین‌المللی از این هنر به عنوان هنر خودی یادآوری کرد. موزیم‌ها و مجموعه‌داران خصوصی هم به این امر اعتراف دارند و آثار خوشنویسی ما بخش مهمی از داشته‌های آنها را تشکیل می‌دهد.

۲- اگر هنرمندی کینه و خشم در دل داشته باشد، امکان برون‌دادن کینه و نفرت توسط هنرهای دیگر برای هنرمند ممکن است؛ ولی در خوشنویسی این امر به گونه‌ی دیگری است. ممکن است ذهن یک خوشنویس در بستر تبعیض و تحقیر بارور شده باشد، ولی خروجی و آنچه سفیدی‌های کاغذ را قاب می‌گیرد، جز لطف و مهربانی و هم‌دلی چیزی دیگری نمی‌تواند باشد.

۳- آرامش از تفاوت اساسی خاص این هنر با دیگر هنرهاست. ذهن هنرمند خوشنویس در حالت عادی رفت‌وآمدهایی دارد؛ ولی همین که خوشنویس مشغول به تمرین خط شد، چنان ذهنش متمرکز بر کارش است که به سختی متوجه وقایع و اتفاقات محیطش می‌شود. داستان «یاقوت مستعصمی» زبان‌زد همه است. وقتی که هلاکو، نواسه‌ی چنگیزخان به بغداد یورش برده و داشت شهر را تصرف می‌کرد و مردم از ترس به جاهای دیگر پناه می‌بردند و از شهر خارج می‌شدند، دیدند یاقوت در جایی نشسته و تمرین خط دارد. گفتند: استاد! هلاکو به بغداد حمله کرده و نزدیک است تمام شهر را تصرف کند. اما شما نشسته‌ای و خط می‌نویسی! یاقوت در جواب می‌فرماید: تونی نوشته‌ام که به همه جهان می‌ارزد، بغداد که هیچ. «پیشنهاد می‌کنیم و البته این کار دکترا را روان‌درمانی است که در این زمینه تحقیق کنند. ای بسا در مواردی به بیماران‌شان برای تمرکز و دقت، تمرین خط را مشوره دهند.»

۴- از دیگر تفاوت‌ها می‌توان به خلوص این هنر اشارت کرد. خوشنویسی از محدود هنرهایی است

خوشنویسی به معنای بصری کردن امر شنیداری است. پس از ظهور دین مقدس اسلام و نزول کلام آسمانی بر پیامبر رحمت و مهربانی، تلاوت کلام آسمانی توسط قاریان خیلی زیباتر از آنچه بود که مردم به چشم خود می‌دیدند و این امر شاید اعتراضاتی را هم در پی داشته است. از همین رو، هنرمندان مسلمان در پی آن شدند که رسم‌الخط را برای نوشتن کلام حق به وجود آورند و در شهرهای مهم اسلام تلاش‌هایی آغاز شد که در نتیجه، هنرمندان شهر کوفه رسم‌الخطی را به وجود آوردند که به نام خط کوفی مرسوم شد. و پیامبر اسلام هم همین خط را برای کتابت قرآن و نوشتن فرامین خودش برگزید. این رسم‌الخط سال‌ها محمل کلام آسمانی بود و آثار ماندگار فاخر و زیبایی از کلام آسمانی توسط هنرمندان خوشنویس با این خط خلق شد که سال‌هاست توتیای چشم تماشاگران است.

با رفتن جوامع به سوی ترقی و کمال و دادوستدهای تجاری و فرهنگی و جنگ‌ها، خط‌های دیگری هم به وجود آمد که این مجال، فرصت یادآوری آنها را نمی‌دهد.

هنر خوشنویسی در کل و خط زیبای فارسی نستعلیق و شکسته نستعلیق، تفاوت‌های بسیار







عطر، بانایا اوردنگ  
سیاه مشق  
مرکب و آبرنگ روی کاغذ

می‌گیرد و سال‌ها جنگ و نزاع و کشمکش‌ها بر این هنر ناب تأثیر گذاشته است و امروزه آن شأن و شوکت و جایگاه گذشته‌اش را ندارد. غیر از جنگ‌ها، عوامل دیگری هم در کسادی بازار این هنر تأثیر داشته و از جمله بیشترین تقصیر به خوشنویسان ما برمی‌گردد. خوشنویسان ما هم به روزمره‌گی گیر مانده‌اند و نتوانسته‌اند کاری در این عرصه انجام دهند. ادعای تقدس و سنت‌گرایی محض هم دلیل دیگری بر تبعید این هنر است. با تمام مشکلاتی که دامن‌گیر این هنر فخیم و زیبا شده، اگر امنیت در کشور برقرار شود، این هنر اعتبار از دست‌رفته‌اش را باز می‌یابد؛ زیرا مردم ما از این هنر، خاطره‌های شیرین و مانای فراوان دارند. امیدوارم مردم عزیز افغانستان مثل خط نستعلیق، زیبا و صمیمی باشند و پس از این، سلام و مهربانی را تجربه کنند که صفت بندگان درگاه اوست.

#### منابع و مأخذ:

- خوشنویسی، هنر اسلامی، آن ماری شیمل
- فصلنامه چلیپا، انجمن خوشنویسان ایران
- راز و رمز هنر دینی، انتشارات صلواوسیما
- ایران
- مجموعه مقالات خوشنویسی، دانشگاه تهران

که با یک واسطه که آن واسطه هم خود خطاط است، با مخاطبانش ارتباط برقرار می‌کند. وقتی یک اثر خوشنویسی را تماشا می‌کنیم، هیچ واسطه‌ای بین ما و اثر هنری جز خوشنویس آن اثر نیست و آنچه را می‌بینیم همان است که خوشنویس خلق کرده و با او زندگی کرده و آنچه را در دل داشته، بر صفحه کاغذ آورده است.

۵- خوشنویسی هنری است فرهیخته، زیرا آینه‌دار کلام آسمانی است و محمل آموزه‌های ادبی و عرفانی. هر متنی را نمی‌توان خوشنویسی کرد. تا بوده چنین بوده که خوشنویس متنی را برای خوشنویسی انتخاب کرده است که دارای معانی بلندی چون مثنوی معنوی، غزلیات حافظ، بیدل و... بوده و این متن‌ها همیشه جزو شاهکارهای ادبی و هنری جهان بوده است. هیچ‌گاه متن سخیف، موضوع کار هنرمند خوشنویس نبوده و حتی یک مورد گزارش انحرافی در این هنر داده نشده است.

۶- در دیگر هنرها به طور مثال در نقاشی، هنرمند نقاش برای خلق اثر هنری از عناصر آشنا چون کوه، درخت، انسان، حیوان و... استفاده می‌کند. ایجاد یک اثر هنری با عناصر آشنا، کار چندان سختی نمی‌تواند باشد. اما یک خوشنویس برای خلق اثر هنری‌اش عناصر غیرآشنا در اختیار دارد، چون: خلوت، جلوت، سطح، دور، سعود حقیقی، سعود مجازی، نزول حقیقی، نزول مجازی، سعود خفیف و... بنابراین ایجاد یک اثر آشنا با عناصر غیرآشنا، کاری است سخت و دشوار.

۷- خوشنویسی هنری است دیرپاب و بیشترین وقت یک خوشنویس هم صرف کسب مهارت می‌شود. مرحوم میرعلی هروی فرمود:

چهل سال عمرم به خط شد تلف

سر زلف خط ناید آسان به کف

دمی هر که فارغ ز مشق‌اش نشست

چو رنگ حنا رفت خطش ز دست

ضمن اینکه خوشنویسی هنر دیرپاب است، نگهداری این مهارت هم نیاز به تمرین دایمی دارد. بین خوشنویسان، معروف است اگر خوشنویسی یک روز تمرین نکند، خودش متوجه می‌شود. اگر دو روز دست به قلم نبرد، نزدیکانش متوجه می‌شوند و اگر سه روز مشقی نکند، عالم باخبر می‌شود.

خوشنویسی از جمله هنرهای نام‌آشنای سرزمین ماست و در فرهنگ و تاریخ این سرزمین جایگاه خاص داشته است. از آنجا که هنر، حاصل نیازهای متعالی انسانی است، در بسترهای آرام شکل

